
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

חושבים אמנות: דרכי ידיעה אסתטיות וחשיבה מסדר גבוה בשעור
לאמנות - 34089

תאריך עדכון אחרון 11-09-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 3

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: לימודי הוראה - תעודת הוראה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א' או / ו ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר עופרה גולדמן-פורת

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: ofra.porath@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב' 13.00-14.00 (בתאום מראש)

תאור כללי של הקורס:

הקורס המיועד למורים-אמנים תלמידי/בוגרי בצלאל, מציע עיון והתנסות באיפיונים מגלמי ומחוללי חשיבה מסדר גבוה (Thinking Order Higher), היחודיים לתהליכי יצירה, צפיה ופרשנות אמנותיים. הקורס יתמקד באפשרויות טיפוחם של איפיונים אלה בשעור לאמנות ובהקשרים בנתחומיים כאחד. נבחן את מקומן של דרכי הידיעה האסתטיות (Knowing of Modes Aesthetic) ושל אסטרטגיות חשיבה חזותיות (VTS) במערך סוגי הידיעה, וזיקתן לאיפיוני חשיבה מסדר גבוה. בהקשר לכך נדון באיפיונים כדוגמת א- לוגריתמיות, הכלת מורכבות, אי ודאות, רב משמעויות וסתירות פנימיות ויציקת משמעויות במבנים בלתי מסודרים לכאורה. טיפוח חשיבה מסדר גבוה בשעור לאמנות יוצג כהזמנה להכרות רחבה יותר עם הקריאה להנחלתן של אסטרטגיות למידה עתירת חשיבה, ועם פדגוגיות של אי ודאות (Uncertainty of Pedagogies). נדון באיפיוני רב משמעויות ואי ודאות המובנים במעשה היצירה והצפיה בהקשרם לדרכי תכנון, הוראה והערכה המתבקשים ממורה/אמן. בהקשר לכך נתוודע לתפיסות פדגוגיות הנוטלות בחשבון את ההיבט הרב-משמעי המובנה בתהליכי ההוראה/למידה באשר הם, ובמיוחד לנוכח אתגרי ההוראה והלמידה בעידן אי הודאות. בהמשך לכך נבחן אפשרויות להרחבת מעורבותו של המורה לאמנות במערכת הבית ספרית כסוכן הפועל לקידום תהליכי ההוראה/למידה עתירי חשיבה באמצעות מפגשים בנתחומיים ולמידה מבוססת אמנות בבית הספר, ונתרגל טכניקות העברה, מאידך והדידקטי מחד אסתטי-האתי לביורור יוקדש מרכזי מקום. למשנהו אחד דעת מתחום (transfer) המתבקש מטיפוח כישורי חשיבה בשעור לאמנות וידונו דרכים למימוש איכויות החשיבה האסתטית, בצד הנאמנות ליעדי הדיסציפלינריים של השעור לאמנות.

מטרות הקורס:

- להקנות לסטודנטים ידע תאורטי הנוגע להיבטים הקוגניטיביים היחודיים הכרוכים בתהליכי יצירה, צפיה ופרשנות אמנותיים.
- להפגיש את הסטודנטים עם מודלים, שיקולי דעת ואסטרטגיות פעולה לטיפוח ומימוש האיכויות הקוגניטיביות הנ"ל בשעור לאמנות
- להפגיש את הסטודנטים עם ערוצי תיווך וישום לקידום הוראה עתירת חשיבה מבוססת אמנות בתחומי דעת אחרים במערכת הבית-ספרית.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

- בסיומו של הקורס מצופה מהסטודנטים:
- לגלות ידע והבנה של תאוריות מרכזיות הנוגעות להיבטים הקוגניטיביים הכרוכים בתהליכי יצירה, צפיה ופרשנות אמנותיים.
- לעשות שמוש מושכל בידע שרכשו הן בשעור לאמנות עצמו והן בתכנון וניהול מפגשים מבוססי אמנות עם תחומי דעת אחרים.

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה, דיון, הרצאת אורח, ניתוח אירועי חקר; ניתוח יצירות אמנות, פעילות יצירה; הוראה ובקורת עמיתים

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:
מבנה הקורס:

א. השעור לאמנות כמרחב לטיפול חשיבה:

- ולפני שמתחילים: "אמנות לשם" או "אמנות לשם אמנות"?! סוגיית האינסטרומנטליות באמנות ובחינוך לאמנות: האומנם יש מקום לטיפול כישורי חשיבה בשעור לאמנות? האם וכיצד ניתן באופן יזום ו/או מזדמן לממש את איכויות החשיבה האסתטית תוך נאמנות ליעדיו הדיסציפלינריים של השעור לאמנות?

- אמן/מורה - מורה/אמן: סוגית מימדי התודעה השותפים למעשה האמנות ולמעשה החינוך; הדגשים קוגניטיביים, אפקטיביים וערכיים; דרכי הידיעה האסתטיות ומקומן במכלול דרכי הידיעה - מעשה האמנות כארוע של אינטליגנציה: איפיוני חשיבה מסדר גבוה המובנים בתהליכי יצירה, צפיה ופרשנות (אייזנר, דורן, .

- דרכי ידיעה אסתטיות - יצירה והתבוננות כתהליכי חקר: דרכי ידיעה אמנותיות (אייזנר, שיינמן) החוויה האסתטית (בירדסלי; צ'יקסטימיהי); שלבי תהליך היצירה (וואלאס; מונרו) - "העין האינטליגנטית" - חשיבה רפלקטיבית בשעור לאמנות; סוגיית ההעברה באמנות (פרקינס, האוזן, פרקינס וסולומון)

(הרמן, האוזן, ינווין) חזותיות חשיבה אסטרטגיות - VTS - שימוש באסטרטגיות טיעון ב"בקורת עבודות"

ב. הוראה עתירת חשיבה מבוססת אמנות בתחומי דעת שונים

- מעשה ההוראה בעין האמנות - הזמנה לתובנות: דימוי בית הספר ומעשה ההוראה/למידה באמנות כבסיס לדיון בסוגיות המשתמעות מהמפגש בין דרכי החשיבה האמנותית ופרקטיקות הפעולה האופייניות לה עם אלה המיוחסות למערכת החינוך הפורמאלית בכלל ולמערך הבית ספרי בפרט (אקונצ'י; בוויס, ארנסט, בר אור ועוד)

- "מבנה דעת" - בירור מושגי: הדיון יתייחס למושג זה בהקשריו לבין-תחומיות (Interdisciplinarity), רב-תחומיות (Multidisciplinarity), חוץ תחומיות (Crossdisciplinarity) ועל-תחומיות (Transdisciplinarity).

- פיתוח יחידת הוראה בינתחומית מקדמת HOT: מפגש בין תחומי דעת: שיקולי דעת ואסטרטגיות פעולה פוריות בצמתי מפגש של המורה לאמנות עם המערכת הבית ספרית - רפרטים ובקורת עמיתים

ג. יחידת סיכום: מורה נבוכים - במה אין ספק בעידן הספק?

יחידת סיכום זו נועדה להזמין את המשתתפים לבחינת אחד מאיפיוני המרכזיים של חשיבה מסדר גבוה: הכלת אי ודאות, הן מנקודת ראות פדגוגית ודידקטית והן מזו הרפלקטיבית-אישית: - אז מה יש לנו להציע?! יעדיו של החינוך לאמנות בפדגוגיה מוטת עתיד - מקומן של דרכי חשיבה אסתטיות ואסטרטגיות חשיבה חזותיות בהקשר לשבע הסוגיות של פדגוגיה מוטת עתיד הנדונות במאמרו של אדגר מורין: דיון ופיתוח מערך שעור באמנות המתייחס לסוגית אי הודאות הנדונה במאמר.

- במה אין לי ספק בעידן הספק?! השעור יעסוק בשינויי הפרדיגמות התכופים באמנות, בחינוך ובחינוך לאמנות במאה העשרים ובאופן שאלה מהדהדים בתודעת אמן/מורה בראשית דרכו ובמהלכה. נושא

זה, שהוצג במסגרת הסמינריון בשנה א', יוצג פעם נוספת תוך התמקדות בסוגית האינסטרומנטליות באמנות ובחינוך לאמנות בכלל, ובהדגש הקוגניטיבי בפרט (לם, פרנקנשטיין, אפלנד).
- תפילה לצאת מן הבלבול - תרגיל ודיון: ברוח תפילתו של ר' נחמן מברסלב - מהו האני מאמין המקצועי (אמנותי וחינוכי כאחד) שעמו אתה יוצא לדרך כאמן/מורה ב"עידן הספק"? מהם העקרונות/האמיתות הפנימיות שאין לך ספק לגביהם, מהם הקווים האדומים שלא תחצה?

חומר חובה לקריאה:

- אייזנר, א. ההצגה של מה שאדם יודע, תפקיד האמוניות בתוכרה ובתוכניות הלימודים, בתוך: אתגרים בחינוך אסתטי, בעריכת טמיר, מ. עמ' 21-30
- דיואי. ג. אצל: פ. האזרחי, הפעילות המתבוננת עיונים באסתטיקה, ירושלים, תשכ"ה, עמ' 96-97.
- *ליון, תמר (2003), מתכנון לימודים קווי למרחב למידה - מדוע וכיצד? בתוך: שרון, שחר וליון, בית הספר החדשני - ארגון והוראה, אוניברסיטת תל אביב והוצ' רמות, תל אביב. עמ' 149 - 183
- לם. צבי (2002). במעגל האידאולוגיות: יסודות החינוך במאה העשרים, ירושלים: האונ' העברית, הוצ. מאגנס, עמ' 1-17
- *סלומון ג'. דרכי החתחתים המובילות להעברה: חשיבה מחדש על מנגנונים של תופעה נשכחת. בתוך: פרקינס, ד. ועמיתים נופי החשיבה: מאמרים על חינוך לחשיבה טובה (2000). (עורך: הרפז, י.) משרד החינוך ומכון ברנקו וייס. עמ' 342-384.
- פרנקנשטיין, ק. (1981). עמימות, מושגים בדיון החינוכי, בעריכת לם צ., תל-אביב: הוצ. ספרית הפועלים.
- ריד, ה. חינוך באמצעות אמנות, בתוך: כספי, מ. ולם, צ. תורת החינוך. תל אביב: אוצר המורה, 1974, עמ' 15-155
- שפיר, י. (1996). בשבח הרגשות הקוגניטיביים. בתוך: י. הרפז (עורך), חינוך לחשיבה ביקורתית. ירושלים: הוצ. מאגנס ומכון ברנקו וייס. עמ' 190-206.
- Chin, C. (2017). Comparing, contrasting and synergizing Visual Thinking Strategies (VTS) and Aesthetic Education strategies in practice. *International Journal of Education Through Art*, 03/01/2017 Vol.13(1), pp.61-75 [Peer Reviewed Journal,
- Csikszentmihalyi, M. & Robinson, R. (1990). *The art of seeing: An interpretation of the aesthetic encounter*. Malibu, California: The Getty Center for the Arts. pp.
- *Daichendt, G. James. (2010) *Artist-Teacher: a philosophy for creating and teaching*. U.K. Intellect. pp. 61-76, 143-150
- Dewey, J. (1934), *Art as Experience*, N.Y. p.45
- Dorn, C. (1998). *Mind in art: Cognitive foundation in art education*.: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 1-8
- *Eflend, A. Freedman, K. & Sture, P. (1996) *Postmodern Art Education: An Approach to The Curriculum*, pp. 68-79
- *Eflend A. *Changes in the conception of Art teaching*. In: Ronald W. Neperud. (Ed). *Context content and community in Art Education: Beyond Postmodernis*. Teachers college Pres. Columbia Uni. pp 25-40
- .Eisner E (1994). *The Misunderstood Role of The Arts in Human Development*, in: *The Art Education in the U.S.A*, ed, A. Hurwitz, O. Scholz, Berlin, pp.37
- Housen, A. C. (2002). *Aesthetic thought, critical thinking and transfer*. *Arts and Learning Research Journal*, 18.1, 99-131.
- Morin, E. (2001). *Seven complex lessons in education for the future*. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization 7 place Fontenoy - 75352

Perkins, D. (1990). *The intelligent eye: Learning to think by looking at art*. Harvard Project Zero Occasional Paper 4, The Getty Education Institute for the Arts, pp. 1-25, 82-90

Perkins, D. B. (1997) *The Arts and Cognition*, Baltimore, , pp.6-7
Yenawine. P. (2013). *Visual Thinking Strategies: Using Art to Deepen Learning Across School Disciplines* (Harvard Education Press)

לצפייה ודיון:

[What's Going On in This Picture_ - The New York Times.html](#)
Yenawine. P. *Visual Thinking Strategies: Terra Foundation for American Art*
<https://youtu.be/EnyfHTJVzh8>
Amy Herman: "Visual Intelligence" Google Talks (2016)
<https://www.youtube.com/watch?v=&B9kExhYk75ATalks>
VTS founder, Philip Yenawine's new website: www.watershed-ed.org
[What's Going On in This Picture_ - The New York Times.html](#)

חומר לקריאה נוספת:

ארנסטין, ד. (1966). האסתטי בתוך ההקשר של חינוך כללי. בתוך: דובב, ל. לקראת חינוך אסתטי. עמ' 65-76

בר-אור, ג. (2002). בית, ספר. הקיבוץ המאוחד, סדרת קו אדום
איגר ע. בן דויד ע. גלסנר א. (2009). פיתוח חשיבה מסדר גבוה סקירת ספרות. משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים האוניברסיטה הפתוחה והמחלקה לחינוך
ולפסיכולוגיה היחידה להשתלמות עובדי הוראה, עמ' 7-27
גרינצוויג, מ' ורובינשטיין, י'. (תשס"ג). על רב-תחומיות, בין תחומיות ומה שביניהם. ירושלים: משרד
החינוך.

זוהר ע. (2013). ציונים זה לא הכל לקראת שיקומו של השיח הפדגוגי. הוצ. ספרית הפועלים
שבע תובנות מורכבות בחינוך מכון עתיד. תקציר מאמר שהתפרסם בגיליון מספר 13 של החב'
למתנסים: פדגוגיה מוטת עתיד. עורכת: שלומית סדרס-ליבוביץ

Carpenter j. (1986) *Creating the world: Poetry, Art and children*, University Press
Seattle & London

Day, M. D. (1986) *Artist- Teacher: A Problematic Model for Art Education*. *Journal of Aesthetic Education* 20, no.4: pp. 38-42.

Dimond, P. and Mullen, C. (ed) (1999). *The postmodern educator: Art based inquiries and teacher development*. New York: Peter Lang

Dobbs, S. M. *Learning in and through Art – A Guide To D.B.A.E*. Los Angeles: The Getty Education Institute For The Arts, 1997. pp. 107-119

Gardner, H. (1980). *Artful Scribbles: The significance of children's drawing*. New York: Basic Books. Pp. 164-191. 235-251

Hausman, J. (1970). *Teacher as artist and artist as teacher*. In G. Pappas (Ed.). *Concepts in art and education* (pp.333-339) London: MacMillan co.

*Huckman R. (2010). *Why we make art and why it is taught: intellect*. USA. pp. 14-31.
Stockrocki, M. (Ed.), (2005). *Interdisciplinary art education: Building bridges to*

---

connect disciplines and cultures. Reston, VA.: National Art Education Association.
Humanities (24th, New York, NY, October 3.)

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 50 %
מצגת / הצגת פוסטר / הרצאה / סמינר / פרוסמינר / הצעת מחקר 5 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 20 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
20 %
מצגת / הצגת פוסטר / הרצאה 5 %

מידע נוסף / הערות:

ההערכה מבוססת על המרכיבים הבאים: 1. מעצבת: מטלות שוטפות (קריאה, רפלקסיה ופיתוח תכנים)
2. מסכמת: א. הגשת תלוקיט המכנס את הנ"ל תוך שיפורו על בסיס ידע ותובנות שנרכשו ב. פיתוח והארחבה של מטלה נבחרת מהנ"ל (למשל: פתוח מערך שיעור ליחידת הוראה כוללת)